

Eva Balounová
Tereza Snopková

Březen 2025

CLASS Policy paper 1/2025

Klimatické závazky států, klimatická litigace a ČR

ŮSTAV	STĀTU
A	PRĀVA

Centrum pro klimatické
právo a udržitelnost

SHRNUTÍ

Cílem tohoto policy paperu je shrnout povinnosti vyplývající pro státy z mezinárodního klimatického práva, zejména z Pařížské dohody, a to konkrétně ve světle závazků pro členské státy Evropské unie. Paper též představuje mechanismus dodržování těchto povinností včetně analýzy tzv. klimatické litigace, tj. klimatických soudních případů. Upozorňuje na závěry sporů zaznamenaných v ČR, jakož i na současné trendy ve světě, a dále na nejdůležitější rozhodnutí soudů, která jsou pro Českou republiku určující (Evropský soud pro lidská práva, Mezinárodní soudní dvůr). Dokument je určen pro širokou, zejména odbornou veřejnost.

SUMMARY

This paper aims to summarize the obligations arising for States from international climate law, particularly from the Paris Agreement, specifically from the perspective of the Member States of the European Union. The paper also identifies the mechanisms for enforcement including the so-called climate litigation, i.e. climate-related court cases. It presents conclusions of cases that appeared in the Czech Republic, as well as current trends worldwide, and finally, the most important court decisions relevant to the Czech Republic (European Court of Human Rights, International Court of Justice). The document is intended for a broad, especially professional, audience.

DŮLEŽITÉ POJMY

Rámcová úmluva OSN o změně klimatu: mezinárodní úmluva přijatá v roce 1992, která poskytuje právní rámec pro další klimatická vyjednávání.
Pařížská dohoda: mezinárodní úmluva přijatá v roce 2015 smluvními stranami Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, na jejímž základě jsou všechny smluvní strany právně vázány konat v oblasti snižování emisí i adaptace na změnu klimatu.
NDC (Nationally Determined Contribution): vnitrostátně stanovený příspěvek smluvní strany podle Pařížské dohody vyjadřující její zamýšlené úsilí v oblasti snižování emisí a přizpůsobení se změně klimatu.
Klimatická litigace (klimatický soudní spor): správní nebo soudní spor (federální, státní, kmenový, regionální nebo místní), ve kterém rozhodnutí orgánu přímo a výslovně zahrnuje faktickou nebo právní otázku týkající se podstaty nebo politiky příčin a dopadů změny klimatu. Celosvětově bylo k začátku r. 2025 zaznamenáno přes 2000 takových případů.

POVINNOSTI VYPLÝVAJÍCÍ Z MEZINÁRODNÍHO A EVROPSKÉHO KLIMATICKÉHO PRÁVA

Ačkoliv se mezinárodní právo věnuje ochraně klimatu přes 30 let a v roce 2015 byla dojednána Pařížská dohoda, která stanoví globální teplotní cíle a klimatické povinnosti smluvních stran, emise skleníkových plynů stoupají a stávající opatření k požadovaným teplotním cílům nevedou.¹ Ke klimatické akci je proto potřeba mobilizovat dostupné mechanismy včetně soudní interpretace klimatických závazků států.²

Česká republika je smluvní stranou závazných mezinárodních smluv v oblasti klimatu: Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, Kjótského protokolu i Pařížské dohody o změně klimatu z roku 2015. Pařížská dohoda stanoví **cíl udržení nárůstu průměrné globální teploty** výrazně pod hranicí 2 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí a úsilí o to, aby nárůst teploty nepřekročil hranici 1,5 °C. Zároveň zavádí dlouhodobý cíl dosažení klimatické neutrality ve druhé polovině tohoto století. Za účelem dosažení těchto cílů musí všechny smluvní strany (tj. státy) sdělit svoje **vnitrostátně stanovené příspěvky ke snižování emisí (NDCs)** odrážející jejich nejvyšší možné ambice, jež budou každých pět let aktualizovat. Kromě toho mají státy formulovat dlouhodobé strategie nízkoe emisního rozvoje a sdělení v oblasti adaptace.

Ke zhodnocení kolektivních snah Pařížské dohody slouží tzv. **globální hodnocení – poprvé proběhlo v roce 2023** s tím závěrem, že i při plné implementaci stávajících NDCs dojde k překročení globální teploty o 2 °C. Z tohoto výsledku mají státy vycházet při aktualizaci svých NDCs. Individuální pokrok je pak sledován zejména pomocí **dvouletých transparentních zpráv**. Tyto monitorovací mechanismy jsou doplněny činností **Výboru pro provádění a podpoření dodržování Pařížské dohody**. Všechny uvedené nástroje jsou ovšem nesankčního charakteru. Systém mezinárodních klimatických smluv je doplňován rozhodnutími konference smluvních stran (COP), která jsou přijímána k jejich účinnému provádění, ovšem nemají závazný charakter. Na tzv. **COP 26 v Glasgow v roce 2021** se

¹ Viz závěry globálního hodnocení v roce 2023; dostupné z: <https://unfccc.int/topics/global-stocktake/about-the-global-stocktake/outcome-of-the-first-global-stocktake>.

² Více k různým mechanismům implementace Pařížské dohody např. HAUTEREAU-BOUTONNET, M., MALJEAN-DUBOIS, S. Combining Tools and Actors for a Better Enforcement: A Case of the 2015 Paris Agreement on Climate Change. *Environmental Policy and Law*, vol. 53, no. 5-6, pp. 415-424, 2023.

poprvé v tomto rozhodnutí objevila potřeba **utlumení fosilních paliv** – o tom totiž klimatické smlouvy explicitně nemluví. Obdobné výzvy byly součástí závěru [prvního globálního hodnocení z COP 28](#) v roce 2023.

Členské státy Evropské unie, včetně Česka, využily možnosti předvídané Pařížskou dohodou a představily **společný příspěvek (za celou EU)** – zejména snížit emise do roku 2030³ o 55 % oproti roku 1990 a dosáhnout klimatické neutrality do roku 2050. Evropské cíle jsou závazně zakotveny v [nařízení o evropském právním rámci pro klima](#) (také označovaném jako **evropský klimatický zákon**) a prováděny v rámci systému **obchodování s emisními povolenkami** (EU ETS) a dále mimo tento systém prostřednictvím tzv. **nařízení o sdílení úsilí a nařízení o LULUCF**. To je doplněno předpisy na podporu obnovitelných zdrojů energie a energetické účinnosti a dalšími předpisy např. v oblasti financování. Konečně nařízení o správě energetické unie stanoví požadavky na pravidelné plánování a následné reportování a hodnocení.

Vzhledem k tomu, že stávající představené příspěvky států ve formě NDCs v rámci Pařížské dohody ke splnění globálních teplotních cílů dohody **nepostačují**, je snaha vynutit klimatická opatření alternativními cestami, např. cestou klimatické litigace prostřednictvím vnitrostátních i mezinárodních soudů.

KLIMATICKÁ LITIGACE

Soudy se stále častěji musí vypořádávat s otázkami spojenými se změnou klimatu, a to nejen v rámci tzv. **strategických žalob proti vládám**, ale i v rutinních řízeních týkajících se např. územního plánování, ve kterých se problematika změny klimatu objevuje stále častěji. Globálně je již [evidováno](#) přes dva tisíce klimatických sporů. Mezi nejznámější případy patří případ Urgenda, v němž soudy nařídily Nizozemsku snížit emise skleníkových plynů do roku 2020 o alespoň 25 %, či případ Neubauer, kde německý Ústavní soud judikoval, že Německo musí své emise snižovat rychleji a klimatický zákon musí specifikovat, jak bude vypadat snižování emisí po roce 2030.

V České republice byly zatím zaznamenány pouze jednotky klimatických soudních případů; zejména jde o případ [Klimatická žaloba ČR](#) a případ rozšíření Letiště Václava Havla.

KLIMATICKÉ PŘÍPADY V ČR

Ve zmíněných případech české soudy interpretovaly mezinárodní a evropské klimatické právo:

- Konkrétně v **případu rozšíření Letiště Václava Havla** soud judikoval, že *„povinností plynoucích z Pařížské dohody se lze dovolávat primárně vůči státu, zatímco vůči jiným subjektům (tedy i vůči územním samosprávným celkům) leda tehdy, pokud je přijat vnitrostátní předpis, který jim přímo uloží konat určitou činnost směřující k naplnění Pařížské dohody.“*⁴

³ K naplnění požadavků Pařížské dohody je však nutné představit i další příspěvky, konkrétně pro roky 2035 a poté 2040 a 2045.

⁴ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2020, čj. 54 A 68/2019-123. Více k tomuto případu např. BALOUNOVÁ, E. Climate Litigation: Targeting the Aviation Sector. Chinese Journal of Environmental Law. 2023, 7(2), 288-300. ISSN 2468-6034. E-ISSN 2468-6042. Dostupné z: <https://doi.org/10.1163/24686042-12340111>.

- **V případě Klimatická žaloba, z.s. a další proti vládě ČR a dalším** Nejvyšší správní soud zdůraznil kolektivní charakter evropského příspěvku (EU NDC) podle Pařížské dohody.⁵ I přes zamítnutí kasační stížnosti NSS v tomto případě vyzval k přijetí aktualizace Politiky ochrany klimatu (POK), plnění povinností v oblasti adaptace na změnu klimatu a v oblasti ukončení výroby elektrické energie z uhlí.

I v Česku lze očekávat nárůst dalších případů týkajících se např. obchodních korporací a jejich klimatických povinností včetně tzv. greenwashingu (nebo climatewashingu), případů vedených proti klimatickým aktivistům (jak v rámci např. trestního řízení, tak v rámci tzv. SLAPPs žalob, (tj. strategických žalob proti účasti veřejnosti), apod. Případy se mohou týkat také otázek spravedlivé transformace.

Klimatické spory se postupně dostávají i k regionálním a mezinárodním soudům a kvazi-soudním orgánům. Byly podány tři žádosti o **poradní posudky** – k Tribunálu pro mořské právo⁶, k Mezinárodnímu soudnímu dvoru a k Meziamerickému soudu pro lidská práva. Očekává se, že poradní posudek Mezinárodního soudního dvora – i přes svoji nezávaznost – pomůže interpretovat klimatické povinnosti států a případně posílit klimatická vyjednávání. Žádost o poradní posudek vznesla např. i otázku práv budoucích generací a malých ostrovních států.

Klimatickými případy se již zabýval Soudní dvůr Evropské unie a zejména Evropský soud pro lidská práva (ESLP). K tomu bylo podáno přes desítku klimatických stížností. ESLP nejprve projednal tři z nich (další buď rovnou odmítl anebo odložil do doby rozhodnutí o prvních třech stížnostech, a nyní je dále projednává). Z těchto tří soud dvě stížnosti odmítl a v jedné dal stěžovatelkám za pravdu a konstatoval porušení práv.⁷ Jednalo se o rozsudek [Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a další proti Švýcarsku](#), v němž ESLP shledal, že došlo k porušení článku 6 (právo na spravedlivý proces) a 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, ovšem pouze u spolku, který seniorky sdružuje – nikoliv u jednotlivých senierek, a to z důvodů nedostatečného posouzení případu švýcarskými soudy, nestanovením dostatečných klimatických opatření a konečně neplněním těch stanovených. Konkrétně soud judikoval, že státy by měly cílit na dosažení uhlíkové neutrality okolo roku 2050 a přijmout adekvátní průběžné cíle. Tato opatření mají být primárně přijata prostřednictvím závazného právního rámce na vnitrostátní úrovni a adekvátně implementována. Státy mají jednat včas, odpovídajícím způsobem a konzistentně. Nezbytná jsou rovněž opatření v oblasti adaptace na změnu klimatu, informování veřejnosti a její účasti na rozhodování.⁸

⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 11. 2024, čj. 9 As 264/2023 – 128. Více k tomuto případu např. BALOUNOVÁ, E. The First Czech Strategic Climate Lawsuit with the Focus on the Cross-fertilisation of Court Decisions. In: D'ALLESANDRO, E., CASTAGNO, D., eds. *Reports & Essays on Climate Change Litigation*. Torino: Università degli Studi di Torino, 2024, s. 65-78. ISBN 978-88-7590-294-0. Dostupné z: <https://www.collane.unito.it/oa/items/show/180#?c=0&m=0&s=0&cv=0>.

⁶ Poradní posudek byl v roce 2024 vydán, viz https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/press_releases_english/PR_350_EN.pdf.

⁷ Podrobněji viz BALOUNOVÁ, E., MÜLLEROVÁ, H. Evropský soud pro lidská práva poprvé rozhodoval o klimatu: Spolek sdružující švýcarské seniorky uspěl, zbytek nikoliv [online]. 23. 4. 2024 [cit. 14. 1. 2025]. Blog o klimatickém právu. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/eslp-klima-rozsudky.html>.

⁸ Podrobněji tamtéž.

DOPORUČENÍ

VLÁDĚ A RESORTŮM

- Podporovat konkrétními opatřeními **vzdělávání** v oblasti změny klimatu a obecně udržitelnosti napříč orgány veřejné správy: pořádat odborné **semináře** pro úředníky a úřednice, soudce a soudkyně, zákonodárce aj., kde bude kladen důraz na samotnou problematiku změny klimatu včetně dopadů do lidských práv, ale i na systém klimatického práva se zohledněním existující judikatury ESLP
- Přijmout okamžitá opatření ke **zlepšení klimatické politiky** v oblasti mitigace: aktualizovat POK a zajistit její implementaci, naplnit věcně i legislativně závazky vyplývající z práva EU, stanovit konkrétní kroky a harmonogram pro ukončení výroby elektrické energie z uhlí
- Připravit systémová opatření ke zlepšení klimatické politiky například formou **vypracování návrhu klimatického zákona**; v těchto opatřeních reflektovat závěry klimatické litigace

ZDROJE

BALOUNOVÁ, E. Mezinárodní klimatický režim OSN. In: MÜLLEROVÁ, Hana, ed. *Klimatické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 159-188. ISBN 978-80-7676-580-1.

BALOUNOVÁ, E. Klimatické právo EU. In: MÜLLEROVÁ, Hana, ed. *Klimatické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 293-310. ISBN 978-80-7676-580-1.

BALOUNOVÁ, E. Klimatická litigace. In MÜLLEROVÁ, H., a kol.: *Klimatické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 591-618. ISBN 978-80-7676-580-1.

BALOUNOVÁ, E. The First Czech Strategic Climate Lawsuit with the Focus on the Cross-fertilisation of Court Decisions. In: D'ALLESANDRO, E., CASTAGNO, D., eds. *Reports & Essays on Climate Change Litigation*. Torino: Università degli Studi di Torino, 2024, s. 65-78. ISBN 978-88-7590-294-0. Dostupné z: <https://www.collane.unito.it/oa/items/show/180#?c=0&m=0&s=0&cv=0>.

BALOUNOVÁ, E., MÜLLEROVÁ, H. Evropský soud pro lidská práva poprvé rozhodoval o klimatu: Spolek sdružující švýcarské seniorky uspěl, zbytek nikoliv [online]. 23. 4. 2024 [cit. 14. 1. 2025]. Blog o klimatickém právu. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/eslp-klima-rozsudky.html>.

CLASS Policy paper 1/2025 – březen 2025

Centrum pro klimatické právo a udržitelnost – Ústav státu a práva Akademie věd ČR, v. v. i.

Obrázek obálka: NOAA, Unsplash

Série CLASS policy papers vychází z poznatků řešení projektu Právo ochrany klimatu podpořeného
prémii *Lumina quaeruntur* Akademie věd ČR řešeného v letech 2020–2024 v Ústavu státu a práva AV
ČR, v. v. i.

Autorky:

JUDr. Eva Balounová, Ph.D., LL.M.

JUDr. Tereza Snopková, Ph.D.

Policy paper byl dokončen k právnímu stavu ke dni 31. 12. 2024.

Doporučená citace: Balounová, Eva – Snopková, Tereza: Klimatické závazky států, klimatická litigace
a ČR, CLASS Policy paper 1/2025. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2025.